

**TURİSTLERDE KARAR VERMEDE ETKİLİ
BİR FAKTÖR OLARAK SUÇ OLGUSU**

THE PHENOMENON OF CRIME AS A FACTOR
INFLUENCING TOURIST DECISION-MAKING

Banu ÖZÜŞEN

37

TURİSTLERDE KARAR VERMEDE ETKİLİ BİR FAKTÖR OLARAK SUÇ OLGUSU

THE PHENOMENON OF CRIME AS A FACTOR INFLUENCING TOURIST DECISION-MAKING

Banu ÖZÜŞEN¹

Anahtar Kelimeler:

Davranışsal İktisat,
Karar Verme,
Suç,
Turizm

Keywords:

Behavioral Economics,
Decision Making,
Crime,
Tourism.

¹ Öğr. Gör. Dr. Akdeniz
Üniversitesi, Manavgat MYO
İşletme Yönetimi Bölümü,
banuozusen@akdeniz.edu.tr,
0000-0001-6150-0234.

Alıntılanmak için/Cite as:
Özüşen B., (2024). Turistlerde
Karar Vermede Etkili Bir
Faktör Olarak Suç Olgusu,
Çukurova Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi, 33
(2), 158-175.

ÖZ

Sosyal ve ekonomik faaliyetlerde karar verme, oldukça karmaşık bir bilişsel süreçte gerçekleşir. Bu sürecin sonunda her birey fayda elde etmeyi amaçlar. Turistlerin de ziyaret edecekleri bölgeyi ya da ülkeyi seçmeleri karmaşık bir karar verme sürecidir ve bu faaliyetin sonunda fayda elde etmek başlıca hedefdir. Destinasyon seçiminde güvenlik algısı ya da suç oranları, verilecek karar üzerinde etkili bir faktördür. Turizm ve suç arasındaki ilişki, suçun turizm üzerindeki ve turizmin suç üzerindeki etkisi olarak iki yönlüdür. Ayrıca bu ilişkide suçlu davranışın turizme etkisi doğrudan olabileceği gibi dolaylı bir şekilde de gerçekleşebilir. Bu sebeple suçun karmaşık yapısı, suç ile ilgili disiplinler arası çalışmaları kaçınılmaz hale getirmektedir. Makalede turizm ve suç ilişkisi literatür çalışmaları ve teorik olarak değerlendirilerek, turistlerin suç algısında karar verme üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Ayrıca, araştırmalarda görece düşük görünürlüğe sahip olan ve turizme dolaylı etkisi bulunan çevre suçları da yasa dışı yaban hayatı ticareti ve yasa dışı kültür varlıkları ticareti ile birlikte değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Decision making in social and economic activities occurs through a highly complex cognitive process. At the end of this process, each individual aims to obtain utility. For tourists, choosing a region or country to visit involves a complex decision-making process, with the primary goal being to gain benefits from the activity. In the selection of a destination, the perception of safety or crime rates is an influential factor in the decision-making process. The relationship between tourism and crime is twofold: the impact of crime on tourism and the impact of tourism on crime. Moreover, in this relationship, the impact of criminal behavior on tourism may be direct or indirect. For this reason, the complex nature of crime necessitates interdisciplinary studies on crime. In this article, the relationship between tourism and crime is evaluated through literature reviews and theoretical perspectives, focusing on the effects of tourists' perception of crime on their decision-making. In addition, environmental crimes that have relatively low visibility and have an indirect impact on tourism have also been examined. Environmental crimes are discussed together with illegal wildlife trade and illegal trade of cultural artifacts.

GİRİŞ

Turizm, dünyanın en hızlı büyüyen insan odaklı endüstrilerinden birisidir (UNESCO, 2016). 20. yüzyılda turizm hızla küresel bir ekonomik ve sosyal olgu haline gelirken ana ekonomik sektörlerden birini oluşturmuştur. 21. yüzyılda da etkisi artarak devam etmiştir. Çok sayıda ekonomik, çevresel, sosyal, politik zorluklara ve zaman zaman yaşanan, durgunluk, terör ve salgın hastalıklar gibi büyük şoklara rağmen, son yetmiş yılda, birçok ülkede iç turizm ve uluslararası turizmde olağanüstü bir büyüme görülmüştür (Scott & Steiger, 2013, s. 305). Enerji tüketimi ve kirlilik oranı nispeten düşük olduğu için özellikle arzu edilen bir endüstri olarak kabul edilmektedir (Altındağ, 2014, s. 1).

Gelişmekte olan bazı ülkeler için turizm ekonomik büyüme ve kalkınmanın ana itici gücünü oluşturur (Khalil ve diğerleri, 2007). Akademik literatür, turizm sektörünün ekonomi üzerindeki etkisini doğrulamaktadır. Önemli bir araştırma bölümü de kısa ve uzun vadede gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için turizm ve büyüme arasında pozitif bir bağlantı bulmaktadır (Biagi ve diğerleri, 2012: 1). Gelişmekte olan ülkeler için turizm döviz kazançları, ödemeler dengesinin iyileştirilmesine katkıda bulunan bir tür alternatif ihracat biçimini temsil ederken (Khalil ve diğerleri, 2007), turizmin çok yönlü, olumlu ekonomik etkileri bulunmaktadır (Mataković & Mataković, 2019). 2019 yılında seyahat ve turizmin dünya çapında GSYİH'ye toplam katkısı % 10.4 iken, 2022'de % 7.6 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında ise % 9.2 olarak tahmin edilmektedir (World Travel & Tourism Council, 2023).

Turizmin gelişimi ekonomik büyüme, sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki demografik değişim, artan seyahat güvenliği ve sağlık endişeleri, sosyal eğilimler, çevresel ve kültürel farkındalık, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler dahil olmak üzere birçok makro ölçekli faktörden etkilenir. Belirli turizm destinasyonları ve pazar bölümleri, bu makro ölçekli faktörler arasındaki değişimlere ve etkileşimlere farklı şekilde duyarlılık göstermektedir (Scott & Steiger, 2013, s. 305). Turizmin hızlı genişlemesi, gelir, eğitim, istihdam ve yerel altyapı ve hizmetlerde iyileşmeler gibi hoş değişiklikler getirebilir (Brunt & Hambly, 1999,

s. 25). Turizm ürününe artan talep ve turizm ürününün kendine has özellikleri yerel ekonomiyi canlandırmakta ve bölge sakinlerini daha iyi duruma getirmektedir. Ancak diğer taraftan, aynı özellikler, sakinlerin durumunu daha da kötüleştiren olumsuz çevresel veya sosyal dışsallıklar oluşturabilmektedir (Biagi ve diğerleri, 2012, s. 1). Geleneksel sosyal veya aile değerlerine yönelik tehditleri, ekonomik açıdan güçlü yeni grupların ortaya çıkmasını, kültürel uygulamaların turistlerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmasını ve trafik sıkışıklığı, gürültü, kirlilik, çöp ve suç yoluyla topluluk yaşamının aksamasını içerebilmektedir (Brunt & Hambly, 1999, s. 25). Bu olumsuz etkiler gerektiği gibi dikkate alınmadığında ise turizm kaynaklı kalkınma sürdürülemez hale gelmektedir. Bu durumda turizm, bölge sakinlerine yalnızca sosyal bir maliyet yüklemekle kalmamakta, aynı zamanda bir bütün olarak turizm pazarı üzerinde zararlı bir etkiyle sonuçlanabilmektedir (Biagi ve diğerleri, 2012, s. 1). Diğer taraftan turistler, gerçek veya algılanan riskler nedeniyle seyahatin daha az hoş olacağını algıladıklarında genellikle riskli durumlardan veya destinasyonlardan kaçınarak diğer destinasyonları seçme yoluna gitmektedirler. Ayrıca turistler daha güvenli destinasyonları kolayca seçebilirken, olumsuz olayların yerel turizm endüstrisi ve turistik destinasyon üzerindeki etkileri derin olabilmektedir (Sönmez ve diğerleri, 1999, s. 13). Bu çalışmada turistlerin destinasyon seçimlerine yönelik olarak karar vermede, suç ve güvenlik algısının etkisi ele alınmıştır. Turizm ve suç arasındaki ilişki literatür çalışmaları ve teorik olarak değerlendirilmiştir. Turistlere karşı işlenen suçlar turizmi doğrudan etkilerken, yasa dışı yaban hayatı ticareti gibi çevre suçları turizmi dolaylı olarak etkilemektedir. Bu bakımdan, dolaylı etkileri sebebiyle araştırmalarda nispeten düşük oranda yer alan çevre suçları ve turizm ilişkisine de dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

SUÇ VE TEORİK PERSPEKTİFLER

Suç

Suç, tüm toplumların sorunu olmuştur. Ancak değişik şekillerde gerçekleştirilmesi sebebi ile ortak bir tanımlamada güçlükler bulunmaktadır (Durkheim, 1938). İngiliz filozof Thomas Hobbes'a (1588-1679) göre suç (1651/1992, s. 205), yasanın yasakladığı hususların ihlal

edilmesidir ve bir söz veya fiil ile gerçekleşmektedir. Hobbes tüm suçların kaynağında anlayış kusurları olduğunu belirtir ve bunun akıl yürütmedeki hatalardan ya da tutkuların kaynaklandığını ifade eder. Bu sebeple aklın kullanımına sahip her insanın kendisine yapmayacağını başkasına da yapmaması gerektiğini bilmesi durumunu vurgular. İskoç filozof David Hume'a (1711-1776) göre suç (1777/2010, s. 12-71), insan doğasında bulunan onaylamama duygusundan kaynaklanır.

Klasik faydacılığın öncüsü Bentham'da (1748-1832) suçu (1789/2021, s. 726); "*Suçun kârı, bir insanı suçluluğa iten güçtür. Cezanın acısı, onu suçtan alıkoymak için kullanılan güçtür. Bu kuvvetlerden birincisi daha büyük olursa suç işlenir; ikincisi ise suç işlenmez.*" şeklinde tanımlar. Bentham insan eylemlerini "iyilik ve kötülük" olmak üzere iki farklı şekilde inceler. Bentham'a göre bir eylem, karşısındaki birey için acı uyandırıyor ise, bu suç olarak nitelendirilmese de, kötülük olarak kabul edilir. Ayrıca bu kötülük sadece o bireyin ıstırabına neden olmayacak, tüm topluma korku ve endişe olarak yansımaktır. Nitekim Beccaria da (1764/2016, s. 56-57) suçun, bireysel olarak gözükseler de, tüm toplumun zararına olduğunu ve toplum düzenini ihlal ettiğini belirtir. Ayrıca bazı suçlu davranışların doğrudan toplum düzenine yönelmediği gözükse de suçun karmaşık yapısı, doğrudan ve dolaylı etkilerinin de karmaşık olacağını göstermektedir.

Baker ve Stockton (2014, s. 4) suçu, fedakarlığın tersi olarak tanımlar ve diğer insanlara yardım etme arzusunun eksikliğini gösteren bir duygu ve davranış olarak açıklar. Bireylerin güç, dolandırıcılık veya gizlilik yoluyla başkalarından kaynak elde ettiği bu davranış, tatil yapmayı planlamış bir turist için yıkıcı olabilmektedir.

Suç denilince akıllara öncelikle ağır suçlar gelse de, trafik suçları ya da vergi kaçırma gibi eylemler de suçun tanımlaması içinde yer alır (Becker, 1968, s. 169). Turizm ve suç ilişkisinin araştırılmasında, yasalar çerçevesinde belirlenen suçlarla birlikte, ahlaki olarak "kötü" olarak nitelendirilebilecek davranışlar da önem kazanır. Hangi davranışların yasal olduğu ya da hangilerinin yasal olmadığı özellikle kültürler arası ilişkilerde bir belirsizlik unsuru olabilirken, bir turist tarafından veya bir turiste karşı yapılan bir eylem teknik olarak yasal olabilir ve bu

nedenle bir suç olmayabilir. Ancak yine de bir şekilde incitici ve etik açıdan şüpheli olan bir davranış daha fazla ziyareti caydırabilir (Moore & Berno, 1995, s. 6-7).

Suçun nedenlerinin araştırılması sadece sosyoloji ve kriminoloji için değil aynı zamanda turizm endüstrisindeki paydaşlar için de önemlidir. İnsan davranışını, özellikle de suçlu davranışını açıklayan teoriler geliştirmek zordur. Bunun sebepleri arasında davranışın değişken olması, katılımcıların özellikleri, deneyimlerinin ve geçmişlerinin farklı olması bulunmaktadır (Baker & Stockton, 2014, s. 4). Bireysel düzeyde analiz için kullanılan en yaygın teoriler biyolojik, psikolojik, biyososyal, psikososyal ve bazı sosyolojik teorilerdir. Diğer taraftan sinir sistemi kusurları, dürtüsellik, düşük öz kontrol veya nörokimyasal özellikler suç çalışmalarına dahil edilebilmektedir (Lisowska, 2017, s. 32).

Teorik Perspektifler

Turistik destinasyonlardaki belirli yerlerin, neden turistleri suç mağduriyetlerine maruz bıraktığını açıklamaya yardımcı olmak için, çok sayıda teoriden yararlanılmıştır (Crotts, 1996; George, 2010). Araştırmaların çoğu, genellikle farklı suç türlerine uygulanabilen standart kriminolojik teorileri kullanır. Turizm ve suç ilişkisinin teorik olarak belirlenmesi az sayıda çalışma ile desteklenir (Mataković & Mataković, 2019, s. 3). Belirli bir zamanda belirli bir alanda yoğunluğun neden daha yüksek olduğu ve bir alandaki suç oranının neden bir anda daha yüksek ve diğerinde daha düşük olduğuna yönelik çalışmalarda rasyonel seçim, rutin aktivite, sıcak nokta ve kırık cam teorilerinden faydalanılır (Lisowska, 2017, s. 31; Crotts, 1996). Literatürde turizmle ilgili suçlar ve turistlerin mağduriyeti çoğunlukla üç teorik yaklaşımla açıklanmaktadır. Bunlar rutin aktivite, sıcak nokta ve rasyonel seçim teorisidir.

Rutin aktivite teorisi (Cohen & Felson 1979), insan ekolojisinin klasik kavramlarına dayanmakta ve bu teorinin merkezinde günlük yaşamdaki rutin aktiviteler yer almaktadır. Bu teoriye göre suç, fırsatlara bağlıdır. Suçun oluşabilmesi için motive olmuş suçlular, uygun mağduriyet hedefleri ve mağduriyeti önleyebilecek bir koruyucunun olmaması olmak üzere üç unsurun bir araya gelmesi gerekir. Rutin faaliyetler söz konusu olduğunda,

failin mağduru işe gidiş geliş, eve dönüş veya alışveriş gibi normal, günlük faaliyetler sırasında seçtiğine inanılmaktadır. Bilinen yerlerden çok uzaklaşmamak demektir. Böylece, suç işlemeye motive olmuş insan yoğunluğunun olduğu yerde, mekan belirgin bir karakter kazanabilir (Lisowska, 2017, s. 31). Rutin faaliyetler, bir bölgeye gelen ziyaretçi sayısı arttıkça suç oranlarının da artacağı önermesinin en açık teorik dayanağıdır. Yine de, bir şehre gelen ziyaretçi sayısındaki artış, sosyal düzensizliğe mutlaka katkıda bulunmaz ve gelir akışının, sosyal düzensizliğin bazı etkilerini iyileştirebileceği bile tartışılabilir. “Ziyaretçilerin suçu çektiği” fikri rutin faaliyetler yaklaşımı ile daha iyi açıklanmaktadır. Rutin faaliyetler teorisine göre suçları en aza indirmede başlıca faktör, turistik bölgelerde kolluk kuvvetlerinin varlığını artırmak olarak görülür (Baker & Stockton, 2014, s. 6-9).

Turizm ve suç arasındaki ilişkiyi incelemek için en yaygın kullanılan teorilerden biri de “Sıcak Nokta” teorisidir. Bu teori, turizm faaliyetlerinin birleştiği (restoranlar, barlar, cazibe merkezleri, ulaşım merkezleri) ve turistlerin mağduriyet olaylarına özellikle eğilimli yerler (coğrafi alanlar) olduğunu varsayar (Brás, 2015, s. 4). Sıcak nokta teorisi, “yerin kriminolojisine” odaklanır. Bu yerler veya sıcak noktalar, yağma suçlarının meydana gelebileceği fırsatlar sağlar (Crotts, 1996, s. 4). Sıcak nokta teorisinin ortak bir tanımı bulunmamakla birlikte, ortak görüş, sıcak noktanın ortalamanın üzerinde suç veya düzensizlik olaylarının olduğu veya insanların ortalamanın üzerinde bir mağduriyet riskine sahip olduğu bir alan olduğu yönündedir. Yoğun suç bölgelerine genellikle sıcak noktalar denir. Araştırmacılar ve suç analistleri bir dizi ilgili suça işaret edebilecek bireysel olayların yoğunluklarını ararlar. Ayrıca, ortak bir suçlu olmasa bile, çok sayıda suç veya düzensizliğin olduğu küçük alanlar da araştırmacılar tarafından dikkate alınır. Diğer taraftan yüksek suç ve düzensizlik düzeylerine sahip mahallelerin gözlemlenmesi ve sosyal koşullarla ilişkilendirilmesi çalışmaları destekler (Eck, 2005, s. 2).

Rasyonel seçim teorisinin kökleri klasik okul üyelerinden Jeremy Bentham’a kadar uzanır. Bentham, insanların tüm eylemlerinde en yüksek mutluluğu ve en az ıstırapı hedeflediklerini belirtir ve iktisatta faydacı düşüncenin

temelini kurar (2021). Rasyonel seçim teorisi, insanların bir eylem planına karar verirken özgür iradeyi kullanan rasyonel varlıklar olduğu ilkesini başlangıç noktası olarak alır. Teori, insanların kendileri için en büyük faydayı en az maliyetle elde etmeye çalışacakları üzerinedir (Renzetti, 2008). Suçla ilgili rasyonel seçim teorilerinin kökleri ise firmalar ve hane halkı üyelerinin kararlarını açıklayan, aynı ilkelerin uygulanması gerektiğini savunan Nobel ödüllü Gary Becker’in (1968) çalışmasına dayanır. Varsayım genellikle suçluların rasyonel oldukları ve teşviklere yanıt verdikleri şeklindedir (Biagi ve diğerleri, 2012, s. 2). Teoriye göre suça eğilimli bireyler, suç faaliyetlerinden elde edecekleri kârın, diğer faaliyetlere zaman, para ve diğer kaynakları yatırmaktan daha fazla olacağını görürlerse suçlu faaliyetlerde bulunurlar. Becker’e göre suçlu suçu, fayda ve maliyetleri farklı olduğu için işlemektedir. Bir kişi suç işlediğinde elde edeceği fayda, vaktini ve diğer kaynaklarını kullanarak elde edeceği faydadan fazla ise suç işlemektedir (1968). Rasyonel seçim teorisi, failin bir suç işlemenin maliyetini hesaplamasına atıfta bulunur. Suçluların rasyonel düşündüklerini, tehlike ve riskleri de dikkate aldıklarını ve beklenen kârı değerlendirdiklerini belirtir (Lisowska, 2017, s. 31). Teoriye göre potansiyel suçluyu, eylemi gerçekleştirmenin kendi çıkarına olmayacağına ikna etmek güvenlik uygulayıcısına kalmıştır. Duruma bağlı suç önleme tekniklerinin uygulanması bu teorisinin sonucudur (Kitteringham, 2010, s. 151).

Holcomb ve Pizam, suçluları, Robin Hood teorisi çerçevesinde, seyahat edenleri “sahip olanlar” ve kendilerini “sahip olmayanlar” olarak görmeleri nedeniyle, turistleri mağdur etmeye motive olduklarını belirtirler (2006, s. 107). Sirakaya ve Woodside (2005) ise, bir teorisinin belirli bir bağlamda, bireyin kararının belirli bir yönünü açıklamasının muhtemel olduğunu belirtirler. Dolayısı ile çoklu karar teorileri bir arada kullanıldığında, daha geniş bir bağlamda, karar davranışını açıklama olasılığının yüksekliği üzerinde dururlar. Benzer durum suç teorileri için de söz konusudur. Tek bir teori suçlu davranışın sadece bir yönünü açıklayabilir. Bu bakımdan suçlu davranış açıklama suç teorilerinin bir arada değerlendirilmesi çalışmalarının gücünü arttırabilecektir.

LİTERATÜR İNCELEMESİ

Turizm tartışılmaz olarak ekonomik avantajlara sahiptir (Brunt & Hambly, 1999). Turizmin öncelikli olarak, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke ve bölgelerin kalkınmasını teşvik eden önemli bir ekonomik sektör olarak, yalnızca olumlu etkilere sahip olduğu düşünülmüştür. Nitekim 1970'lerin başından itibaren bu alandaki araştırmalar artmış ve turizm gelişiminin bazı olumsuz etkileri ortaya konulmaya başlanmıştır. İlk olarak analizler, yalnızca doğal çevrenin aşırı kullanımıyla ilgili olmuş ancak kısa sürede diğer disiplinleri ilgilendiren bir konu haline gelmiştir (Lisowska, 2017, s. 31).

McPheters ve Stronge tarafından 1974 yılında yapılan bir araştırma, turizm ve suç ilişkisinde, ilk çalışmalardan biri olma özelliğini göstermektedir. Çalışma, Miami'deki bazı suç olaylarının turist akını gibi mevsimsel faktörlerden etkilendiğini ortaya çıkarmıştır. Bu, suçun bir dereceye kadar turizm endüstrisinin bir dışsallığı veya yan ürünü olduğu sonucuna varılmasına yol açmıştır. Çalışmanın sonuçları, mülkle ilgili suçlar ile toplumdaki turist faaliyeti düzeyi arasında önemli ilişkiler olduğunu göstermiştir.

Fujii ve Mak (1979) "The Impact of Alternative Regional Development Strategies on Crime Rates: Tourism vs Agriculture in Hawaii" adlı çalışmalarında zaman serisi analizini kullanmışlardır. Çalışmada, ekonomik faaliyetin bileşimindeki bir değişikliğin suçu artıracığı hipotezini incelemişler ve daha fazla miktarda suçun meydana geleceği sonucuna ulaşmışlardır. Yine Fujii ve Mak'ın (1980) "Tourism and Crime: Implications for Regional Development Policy" adlı çalışmaları, turizmin kişilere ve mülke karşı artan suçlar şeklinde çevresel dışsallıklar ürettiği hipotezinin araştırılması üzerinedir. Nüfustaki turist oranındaki artışın, diğer nüfus alt gruplarındaki karşılaştırılabilir artışa göre, önemli ölçüde daha fazla sayıda suçla sonuçlandığını belirlemişlerdir.

Johnny ve Jordan'ın (2007) "Tourism and Crime in the Caribbean: A case study of St Lucia" çalışmaları, Karayip adası St Lucia'daki suç sıklığının, adaya gelen turistler üzerinde bir etkisi ve ikisi arasında bir ilişki olup olmadığının araştırılması üzerinedir. Araştırma bulguları, vatandaşların adadaki suçtan etkilenme olasılığının turistlere göre daha fazla olduğunu göstermiştir. Araştırma

sonuçları aynı zamanda, hırsızlık gibi mülkle ilgili suçların turistlere karşı işlenen başlıca suç türleri olduğunu ortaya koymaktadır.

Biagi, Brandano ve Detotto'nun (2012) "The Effect of Tourism on Crime in Italy: A Dynamic Panel Approach" adlı çalışmalarının amacı, diğer her şey eşit olduğunda, İtalya örneğinde, turistik bölgelerin uzun vadede turistik olmayan bölgelere göre daha fazla suç işleme eğiliminde olduğunu göstermek olmuştur. İtalya'daki toplam suçun turist girişlerinden etkilenip etkilenmediği ampirik olarak test edilmiş, bulgular, destinasyonlarda turizm ve suç arasında pozitif bir ilişkinin varlığını doğrulamıştır. Çalışmanın sonucunda, kalabalık şehirlerin, destinasyonlardaki ziyaretçi ve sakin sayısına bakılmaksızın, suçlulara yasa dışı faaliyetlerde bulunmaları için daha fazla fırsat sağladığı düşünüldüğünün doğru olacağı görülmüştür.

Altındağ (2014) "Crime and International Tourism" adlı çalışmasında suçun uluslararası turizm faaliyetleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma şiddet içeren suçların, uluslararası turizm geliri ile negatif ilişkisini ve uluslararası turistlerin ziyaret edecekleri yeri seçerken mağdur olma riskini göz önünde bulunduklarını göstermektedir. Ancak bu risk, deniz turizmi açısından daha çekici turistik destinasyonlar olan, kıyı şeridinde sahip Güney Avrupa ülkelerinde daha küçük boyuttadır. Bu durum, mağduriyet riski ve destinasyonun çekiciliğinin ikame edilebilir özellikler olabileceğinin düşünüldüğünü sebep olmuştur. Çalışma şiddet içeren suçlar nedeniyle turizm gelirindeki azalmanın, turist sayısının suça duyarlılığından kaynaklandığını göstermektedir.

Baker ve Stockton'un (2014) "Tourism and Crime in America: A preliminary assessment of the relationship between the number of tourists and crime, two major American tourist cities" adlı çalışmalarında, kitle turizmi yapan iki şehirde ziyaretçi sayısı ile suç türleri arasındaki ilişkiyi zaman içinde değerlendirmektedirler. Baker ve Stockton, suç ve turizm üzerine sınırlı araştırmalar içinde tek başına hiçbir istatistiğin, turistlerin suç mağduru olmasına katkıda bulunan faktörlerin tam olarak anlaşılmasını sağlayamayacağını ancak bazı sonuçların çıkarılabileceğini belirtirler. Yüksek düzeyde suçla

karşılaşan şehirlerde turistlere karşı suçların meydana gelme olasılığı daha yüksektir olacaktır (2014, s. 18).

Lee, Lee ve Huang (2018) “Dynamic relationships among tourist arrivals, crime rate, and macroeconomic variables in Taiwan” adlı çalışmalarında, Tayvan’da turist gelişi, suç oranı ve makroekonomik değişkenleri, 2001–2016 arasındaki dinamik doğrusal olmayan ilişkinin varlığını test etmişlerdir. Çalışmada Granger nedensellik testi ve çok değişkenli eşik modelinin nedenselliği kullanılmıştır. Ampirik sonuç, turist gelişinin suç oranı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ve döviz kuru ile turist gelişi arasında iki yönlü bir nedensellik olduğunu göstermektedir.

Giusti ve Raya (2019) “The effect of crime perception and information format on tourists’ willingness/intention to travel” adlı çalışmalarında, laboratuvar deneyi aracılığıyla, bir ülkedeki suç algısının turistlerin seyahat etme isteğini nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Suç algısının uyandırıldığı durumlarda katılımcıların seyahat etme isteklerinin olumsuz ve anlamlı düzeyde etkilendiği tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca mesajın iletilme biçimine göre de farklılıklar bulunmuştur. Olumsuz bir mesaj, televizyon haber türü formatında iletilindiğinde daha güçlü bir etkiye sahipken, olumlu bir mesaj, tanıtım videosu aracılığıyla iletilindiğinde daha etkili olmaktadır.

Matakovic’in (2020), suç türlerinin mevsimsel olma özelliğinden yola çıkarak gerçekleştirdiği çalışmada Hırvatistan’da suçun mevsimselliği ile turizm arasında bir bağlantı olup olmadığını araştırmıştır. Çalışma, turizmle ilgili olabileceği bildirilen ceza suçlarını kapsamaktadır. Yapılan analiz, turist gelişleri ve konaklamaları ile rapor edilen hemen hemen tüm suç türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon olduğunu ve bu korelasyonun mülkiyet suçları için daha güçlü, şiddet içeren suçlar için ise daha zayıf olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Çetin, Sekreter ve Mert’in (2023) “The effect of price and security on tourism demand: panel quantile regression approach” çalışmaları, güvenlik seviyesi ve Reel Efektif Döviz Kuru’nun turizm talebi üzerindeki etkilerini incelemektedir. Çalışmanın temel sonuçları, Reel Efektif Döviz Kuru’nun turizm talebi üzerindeki etkisinin negatif olduğunu, güvenlik durumunun ise turizm sektörüne olan talebin pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir.

Çalışmanın bulguları mevcut literatürü doğrularken, bu bulgulara ek olarak, bu değişkenlerin etkilerinin turizm talebinin farklı yüzdeler dilimlerinde (yüzdeler dilim, ülkenin tüm ülkeler arasındaki sıralamasını gösterir. 0 en düşük seviyeye 100 en yüksek dereceye karşılık gelmektedir) değişip değişmeyeceğini kontrol etmişlerdir. Tahmin sonucu, Reel Efektif Döviz Kuru’ndaki değişimin turizm talebi üzerindeki etkisinin yüksek yüzdeler dilimlerde arttığını ortaya koymaktadır.

Suksonghong ve Goh (2023) “Dynamic prolonged effects of crime on tourism demand for Thailand National Parks” adlı çalışmalarında geçmişteki suçların, turizm talebini etkilemek için ağızdan ağza tavsiyelerle nasıl dinamik bir şekilde etkileşime girdiğini incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları, turistik destinasyonlardaki suçların sadece turizm talebi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip kalmayıp, aynı zamanda ağızdan ağza tavsiyelerin yararlı etkisini azalttığı yönündedir. Bu, ağızdan ağza tavsiyelerin destinasyon seçimi üzerindeki etkisinin zaman içinde sabit kalmadığını, destinasyondaki kişisel güvenlik koşullarındaki değişikliklere göre değiştiğini göstermektedir.

TURİSTLERDE BELİRSİZLİK ALTINDA KARAR VERME: SUÇ VE GÜVENLİK ALGISI

Klasik faydacılığın öncülerinden Bentham’a göre doğa insanı, haz ve ıstırap olmak üzere, iki egemen güç altına yerleştirmiştir. Birey ne yapacağına karar verirken bu iki egemen güç etkili olur. İnsan, davranışlarını zevki arttırma, acıdan kaçınma duyguları ile yönlendirir ve gerçekleştirdiği tüm eylemlerde fayda elde etmeyi amaçlar. Fayda herhangi bir şeydeki özelliktir ve avantaj, zevk, iyi veya mutluluk üretmeye ya da fesat, acı, kötülük veya mutsuzluğun olmasını önlemeye eğilimlidir (2021, s. 2-3). Karar verme, alternatif seçimlerin arzu edilebilirliklerini değerlendirme ve belirli bir seçeneği seçme sürecini ifade eder (Lee & Wang, 2009, s. 481). Alternatif eylem biçimleri arasında seçim yaparken, insanlar nadiren bu eylemlerin sonuçlarını kesin olarak bilirler ve kararlarının çoğunu risk koşulları altında alırlar (Loewenstein ve diğerleri, 2008). Karar verme süreci sadece akılcı yolla değil, aynı zamanda duygusal olarak gerçekleşir (Bechara & Damasio, 2005, s. 368).

Turizmde karar verme 1990'lı yıllardan itibaren çalışmalara dahil edilen bir araştırma konusu olmuştur (Sirakaya & Woodside, 2005). İlgili literatür geleneksel olarak ekonomiyle güçlü bir bağlantıyla gelişmiştir ve bu çalışmalar genellikle rasyonel seçim teorisinin üzerine gerçekleştirilir. Çalışmaların bir bölümü de fayda teorisine dayanır (Wattanacharoensil & La-ornual, 2019, s. 355). Teori, turistlerin en iyi alternatifi seçerek seyahat kararları verirken memnuniyetlerini en üst düzeye çıkardığını varsayar. Bu görüşe göre insanlar genellikle kararlarını rasyonelliğe, mantığa ve karmaşık akıl yürütmeye dayandırır (McCabe ve diğerleri, 2016; Wattanacharoensil & La-ornual, 2019, s. 353). Turistlerin karar vermelerinde tutumlar, motivasyonlar, inançlar ve niyetler, psikolojik veya dış değişkenler, karmaşıklıkları ve karşılıklı ilişkilerinin açık bir şekilde anlaşılmasında önemli araştırma konularıdır (Sirakaya & Woodside, 2005, s. 816). Günümüzde de bir destinasyon seçerken karar verme süreci, turistlerin ihtiyaç ve alışkanlıklarına (iç faktörler) ve destinasyonun genel imajı, sosyo-ekonomik değişiklikler, doğal afetler ve pazarlama iletişimi stratejilerine (dış faktörler) bağlı olarak gruplandırılmaktadır (Kyriakaki ve diğerleri, 2020; Komilova ve diğerleri, 2021).

Turizm bir barış endüstrisi olarak kabul edilmektedir (Crotts, 1996: 1). Barış, emniyet ve güvenlik, başarılı turizm gelişimi için temel koşullardır ve bunun için turistlere güvenli konaklama ve tatil imkânı sağlamak gereklidir. Bu, günümüz toplumlarının birçok güvenlik sorunu ve tehdidiyle karşı karşıya olması nedeniyle karmaşık bir iştir (Matakovic, 2020, s. 195). Turistler genellikle alışılmadık çevrelerde risk altındadır. Sağlık, suç, kaza, çevre, risk, güvenlik, seyahat deneyimi algıları ve afetlerle ilgili riskler turistlerin karar verme sürecini büyük ölçüde etkilemektedir (Carballo ve diğerleri, 2017; George, 2010, s. 806; Sönmez & Graefe, 1998, s. 171). Memnuniyet, destinasyon seçimine aracılık eden önemli bir faktördür ve algılanan riskler turist memnuniyetini azaltabilir (Chen ve diğerleri, 2017; Şimşek, 2022).

Doğal çevre ve kişisel güvenlik seyahat kararlarını ve turizmin başarısını etkileyen başlıca faktörlerdendir (Scott & Steiger, 2013, s. 306). Seyahat etmek ticarete benzer bir davranıştır. Bir turizm destinasyonu bir ürün gibi tanıtılsa da bazı farklılıkları vardır. Önceden denenebilecek diğer

ürünler gibi değildir. Bir seyahat yeri seçmek, turistler için kesinlikle karmaşık bir karar verme sürecidir ve bu süreçte suç, dikkate alınması gereken önemli bir konudur (Chiu & Lin, 2011, s. 2742). Turizmin soyut ve deneyimsel doğası sebebi ile kararların bir bölümü yanlış tanımlanmış seçim durumları olabilmektedir. İyi tanımlanmış seçim durumları hem riskli hem de risksiz kararları içerir. Kötü tanımlanmış seçim durumları ise genellikle sonucun belirsizliği nedeniyle riskli kararları içerir. Genel olarak turizm modelleri insanları faydacı olarak görmektedir. Ancak çoğu insan kararı tamamen rasyonel değildir. İnsanlar karar verirken çok sayıda faktörden etkilenirler (Sirakaya & Woodside, 2005, s. 816-817). Güvenlik endişesi ya da suç algısı bu faktörlerden birisidir.

Güvenlik endişeleri nedeniyle, bazı turistler tanıdık ve yakın bir yeri ziyaret etmeyi tercih ederken, yüksek suç oranlarına veya siyasi istikrarsızlığa sahip ülkelere veya bölgelere kaçınırlar. Turistler için bir destinasyonun arzu edilebilirliğini çok çeşitli algılar yönetir. Seyahat risklerine ilişkin algıları araştırmanın önemi, psikoloji, sosyoloji, kriminoloji ve pazarlama gibi bir dizi farklı disiplin tarafından kabul edilirken (Garg, 2015, s. 1-7), çalışmalar turizmle ilişkili suç ve risk algısını anlamak için geçmiş seyahat deneyimi, kişilik, yaş, cinsiyet, kültür ve milliyet gibi bireysel faktörlerin dikkate alınması gerektiğini göstermektedir (George, 2010, s. 815). Ayrıca ziyaret edilecek bir destinasyon seçilirken, destinasyonun sunduğu özellikler çok spesifik ve yüksek değere sahip olsa bile, suç varlığı gibi istenmeyen bir özellik karşılığında kalınacağı düşünüldüğünde, turistler kararlarını değiştirebilmektedir (Giusti & Raya, 2019, s. 101).

Kişisel güvenlik, turistler için büyük bir endişe kaynağıdır. Bu nedenle, çoğu turist güvenli yerler arar ve her türlü şiddet olayının olduğu yerlerden kaçınır (Pizam & Mansfeld, 2006, s. 15). Bireylerin veya grupların her zamanki ikamet bölgelerinden farklı bir yere taşınmasını gerektiren turizm, turistlerin kendilerini yeni ve alışılmadık sosyal, kültürel ve çevresel bağlamlarda bulunması ile sonuçlanır. Bu durum turistlerin risk durumlarını doğru bir şekilde değerlendirememesi nedeniyle suça karşı savunmasızlığının artmasına neden olabilir. Ayrıca, turistik cazibe merkezlerinin, etkinliklerin ve tesislerin özgünlüğü veya sınırlandırılması yapay bir güvenlik duygusuna yol

açabilir (Moore & Berno, 1995, s. 7). Turistlerin tatilde güvenlik bilinçlerinin azalması, risk alma davranışları sergilemesi ve alışılmadık ortamlara girme eğilimi, suç faaliyetlerine maruz kalma riskini de artırmaktadır (Barker ve diğerleri, 2002, s. 764).

Turizmdeki risk faktörleri, ziyaret edilen bölgenin siyasi istikrarsızlığı, yabancı yiyecekler, kültürel engeller ve suç gibi çeşitli tehlikelerle ilgilidir. Bu tehlikeler insanların çeşitli destinasyonları riskli olarak değerlendirmesine neden olsa da, bazı risk faktörlerinde turistlerin endişelenmesine gerek yoktur (Lepp & Gibson, 2003, s. 606). Bu nedenle endişe, risk algısıyla aynı şey değildir. Risk, belirli olumsuz olayların meydana gelme olasılığı iken öznel risk, bu faktörlerin sezgisel bireysel algılarıdır. Endişe ise gelecekteki olası olaylara ilişkin belirsizliğin bir fonksiyonu olarak olumsuz duygulanım ve nispeten kontrol edilemeyen düşünce zincirleri olarak anlaşılabilir. Bazı turistler belirli destinasyonları, seyahat etme endişesi duymadan riskli olarak değerlendirebilirken, bazı turistler aynı destinasyonları çok riskli bulmasa da, yine de onları ziyaret etme konusunda endişe duyabilirler (Larsen ve diğerleri, 2009, s. 260).

Araştırmalar, suç algısının turistlerin talep modellerini açıkça değiştirdiğini ve turist davranışları üzerinde ciddi bir tesiri olduğunu göstermiştir (George, 2010). Sönmez ve Graefe (1998) çalışmalarında, suç algısının turistlerin geçmiş deneyimlerinden etkilendiğini ve dolayısıyla gelecekteki bir destinasyonu ziyaret etme niyetleri üzerinde önemli bir faktör olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca suç, turistlerin destinasyonu tekrar ziyaret etme veya başkalarına tavsiye etme kararında da etkilidir (Mataković & Mataković, 2019, s. 14). Bireylerin risk algılarına tesir eden suç olayları, seyahat etme veya tatile çıkma kararlarında önemli bir rol oynar. Bu durum, rezervasyon yapılan seyahatlerin iptali, ilgili destinasyonlara seyahat rezervasyonu yapmaktan kaçınma, halihazırda varış noktasında bulunanlar için daha güvenli bir yere taşınmak veya varış yerini terk edip eve dönmek gibi kararların alınmasına yol açabilir (Pizam & Mansfeld, 2006, s. 7). Kahneman “Hızlı ve Yavaş Düşünme” adlı eserinde (2002, s. 45), tatil seçimleri sonucu bireylerin deneyimlerinden elde ettiği hazzı değerlendirir ve farklı bir yaklaşım sunar. Kahneman, bireylerin turistik tatillerinin, depolanmasını

bekledikleri anılara göre değerlendirdiklerini belirtir. Daha açık bir anlatımla, unutacakları bir tatil yerine (bir varsayım olarak), mutlulukla hatırlayacakları bir tatil yapmayı tercih edeceklerdir. Nitekim mutlu olarak hatırlayacakları tatil yerine tekrar gitmeyi ve genel zevki en yüksek düzeye çıkarmayı isteyeceklerini açıklar. Bu durumda turistler, suçlu davranışla karşılaştıkları tatili hatırlamak istemeyecekler destinasyon seçimlerini değiştirebileceklerdir.

Tüm suç türleri her turist üzerinde aynı tesirde bulunmaz. Bazı suç türleri, kararları değiştirecek kadar güçlü bir etkiye sahip olabilmektedir. Diğer taraftan şiddet içeren ve içermeyen suçlar da karar verme sürecinde farklı bir rol oynamaktadır. Mülkiyet suçunun turistler üzerindeki etkileri fazla ciddi değildir. Özellikle çalınan malların değeri düşüğe önemli bulunmayabilir. Ancak soygun ya da saldırı gibi şiddet içeren suçlar, turistler üzerinde mülkiyet suçlarından çok daha fazla olumsuz etkiye sahiptir (Holcomb & Pizam, 2006) ve destinasyon seçimlerinde kararları değiştirebilir.

SUÇ VE TURİZM

Suç ve Turizmin Karşılıklı Etkisi

Seyahat, tarihsel süreçte her zaman risk ve tehlike içermiştir. Fiziksel zorluklar ve tehlikelerin yanı sıra elverişsiz arazide ve açık denizlerde seyahat eden yolcular sıklıkla suç ve şiddet ile karşı karşıya kalmışlardır. Tarih boyunca, çeşitli imparatorlukların kurulmasından kaynaklanan ana etkilerden biri özellikle ticaret için seyahat güvenliğinin artırılması olmuştur. Bugün, seyahat edenin korunması, hem destinasyon hem de ziyaretçi için önemli olmaya devam etmektedir. Varış noktaları turistler için tehlikeli veya istikrarsız ise ziyaretçi sayısında önemli düşüşler yaşanabilmekte (Moore & Berno, 1995, s. 4-5), potansiyel turistlerin de destinasyondan geri dönmesi ile karşı karşıya kalılabilmektedir (Chiu & Lin, 2011, s. 2742). Bu bakımdan ülkelerin turistlere güvenlik sağlaması bir zorunluluk haline gelmiş ve turizmle uğraşan işletmeler, hükümetler ve destinasyonlar turistlerin güvenliğini sağlama ihtiyacını kabul etmişlerdir. (Boakye, 2012, s. 327; Moore & Berno, 1995, s. 5).

Suçun yüksek ve çeşitli maliyetleri oldukça karmaşık bir

yapıdadır. Suç mağdurlarının maruz kaldığı doğrudan fiziksel, maddi, zihinsel ve duygusal yaralanma, özellikle bir şehre veya varış noktasına gelen ziyaretçiler için maddi ve manevi kayıplara yol açmaktadır. Suç, korku nedeniyle mağduriyet ve izolasyon gibi psikolojik sonuçlarla dolaylı olarak, yaralanmanın fiziksel sonuçlarıyla da doğrudan sağlığı etkiler. Diğer önemli konu ise topluma verilen dolaylı zarardır. (Baker & Stockton, 2014, s. 4). Ev sahibi ülke ya da bölge turizm geliri kaybı, suçluların yasal işlemleri yoluyla vergi mükellefine maliyeti, yaralı turistler için sağlık hizmetleri ve geniş bir yelpazedeki kayıplar yoluyla turistlere karşı işlenen suçların olumsuz etkilerini yaşayabilir (Moore & Berno, 1995, s. 10). Suçun turizm üzerindeki etkisi ekonomik açıdan önemlidir. Örnek olarak, nüfusu 25 milyon olan bir ülkede, toplam şiddet içeren suç oranındaki %10'luk bir artış, uluslararası turizm gelirinde yaklaşık 140 milyon dolarlık bir düşüşe yol açmaktadır (Altındağ, 2014, s. 12). Ayrıca suçlu davranış sadece suç maruz kalan turist için değil söz konusu bölgedeki tüm halk için korku ve endişe kaynağıdır. Suçlu davranışı ölçmenin zorluğu karşısında toplumsal korku ve endişeyi ampirik olarak analiz etmek daha da zor olmaktadır.

Ev sahibi ülkede karşılaşılan turistlere karşı suçlu davranışlardan farklı olarak, turistlerin “kasıtlı” veya “kasıtsız” işledikleri suçlar, ilişkinin diğer boyutunu göstermektedir. Turistlerin suç işleme nedenleri ile ilgili olarak çok az araştırma yapılmıştır. Turistlerin seyahat ederken, “kasıtsız” suçların aksine, suçlu davranışta bulunmak için de yola çıkabilirler. Bu kapsamda çok çeşitli suç faaliyetleri bulunmaktadır. Gümrükten malların eksik beyan edilmesi veya beyan edilmemesi, yasaklı malların ithali ve karaborsa para bozdurma gibi suç faaliyetleri bu kapsamda görülebilir. Diğer tarafta ise organize suç eylemleri gibi ciddi suç eylemleri işlemek amacıyla kasıtlı olarak seyahat edenler yer almaktadır. Ayrıca tatil sırasında uyuşturucu veya alkol kullanımı bireyde muhakemeyi etkileyebilir, dolayısıyla suç işlenmesine elverişli bir ortamı da teşvik edebilir. Ekonomik faktörler de turistlerin suç işlemesine katkıda bulunabilmektedir (Moore & Berno, 1995, s. 10-11).

Turizm ve suç ilişkisi karşılıklı olarak incelenebilirken, suçların doğrudan ya da dolaylı etkileri makro ve mikro olmak üzere iki açıdan da değerlendirilebilir. Makro

etkiler, suçun bir topluluk veya bir turistik destinasyon üzerindeki tesiriyle ilgilidir. Mikro etkiler ise suçun bir kişiyi veya mağduru nasıl etkilediğiyle ilgilidir. Suç korkusu, insanların evlerinde kalmalarına, faaliyetlerini kısıtlamalarına ve hatta seyahat etmekten tamamen kaçınmalarına neden olabilir. Bireylerin mağdur edilmesinin fiziksel olduğu kadar psikolojik açıdan da çeşitli etkileri olabilir. Hatta suçların mağdurlara maddi maliyeti, mağdurların ve ailelerinin yaşadığı acı ve ıstırapla karşılaştırıldığında çok küçük olabilir. Diğer taraftan ekonomik olarak suçlu davranışların, tüketicilere her yıl maliyeti oldukça yüksektir ve bu maliyet tüketiciye daha yüksek fiyatlar şeklinde yansır (Holcomb & Pizam, 2006, s. 105).

Doğrudan ve dolaylı etkileri ile turizm ve suç ilişkisinin analizini gerçekleştirmek zordur. Öncelikle suç tanımları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu bakımdan belirli bir bölgeye odaklanılarak yapılan analizlerin sonuçları için bir genelleme yapılamaz. Suçun uluslararası turizm üzerindeki etkisini tahmin etmedeki bir diğer zorluk da ülkeler arasında karşılaştırılabilir suç tedbirlerinin bulunmamasıdır. Bazı çalışmalar, turistlerin destinasyon seçerken mağduriyet riskini değerlendirdiklerini gösterirken, bazıları da turizm faaliyetinin daha çekici ülkelerdeki toplam şiddet içeren suçlara daha az duyarlı olduğunu göstermektedir. Özellikle bir ülkenin deniz turizmi çekiciliği, potansiyel turistlerin mağdur olma riskini ortadan kaldıran bir faktör olabilmektedir. Bu, turistlerin maruz kaldığı mağduriyet riskinin ülkenin turistik çekiciliği ile belirli bir ölçüde telafi edildiğine işaret etmektedir (Altındağ, 2014, s. 13). Diğer bir zorluk suç ile ilgili istatistiklerdir. Örneğin, bir tatil yerine seyahat eden ve orada suçlu davranışta bulunan kişi yerel olarak kaydedilecektir. Dolayısı ile açıkça suç işlemek amacıyla seyahat edenler ile bir tatil yerine seyahat ederek oradayken suç işleyenler arasında bir ayırım yapılması (Barclay ve diğerleri, 2014) çalışmaların sonuçlarını daha belirgin hale getirecektir.

Suç ve Turizm İlişkisinde Doğrudan ve Dolaylı Etkileriyle Çevre Suçları

Turizm büyük oranda doğal ve kültürel çevreye bağımlıdır. Seyahat ve turizmin ekonominin tüm sektörlerine

temas etmesi sebebi ile gerçek etkisi daha büyük olarak gerçekleşir (OECD, 2008, s. 107). Ancak ekonomik büyüme ve kalkınmanın önemli bir faktörü olan turizm, ekonomik gerilemeler, doğal afetler, salgın hastalıklar ve uluslararası çatışmalar gibi çeşitli iç ve dış şoklara karşı oldukça savunmasızdır (Sönmez ve diğerleri, 1999, s. 13). Turizm ve suç ilişkisinde çevre suçları, küresel ekosistemle birlikte turizmi etkileyen ancak daha çok dolaylı etkileri sebebiyle nispeten az çalışılan, multidisipliner ve disiplinler arası bir çalışma sahasıdır. Diğer taraftan çevre suçlarının turizm üzerindeki etkisinin karşısında, turizmin çevre suçları üzerindeki etkisi fazla çalışma alanı bulmaz.

Çevre suçları, çevreye doğrudan zarar veren yasa dışı eylemler olarak tanımlanır. Çevreyi etkileyen suçlar, ekonomi, güvenlik, çevre ve insan sağlığı üzerinde çok kapsamlı etkileriyle organize suçlar içinde yer almaktadır. Bu suçlar biyolojik çeşitlilik kaybı ve iklim değişikliğine katkıda bulunmaktadır (UNODC, 2008, s. 1; 2022). Çevre suçları bireyleri, yerel halkları, küresel boyutta tüm toplumları, insan dışı türleri ve doğanın kendisini dolaylı ve doğrudan etkilemektedir. Geniş anlamda, çevresel bozulmalardan zarar gören herkes ve her şey mağdur olarak görülmektedir (Skinnider, 2013, s. 1-5). Çevre suçları genel olarak doğal kaynakların tahribatı ve yasa dışı ticareti ile meydana gelir. Doğal kaynaklar arasında elmas, vahşi yaşam, hammaddeler ve somut kültürel miraslar bulunmaktadır (Mackenzie, 2020). Diğer taraftan ozon tabakasını incelten maddelerin kaçakçılığı, tehlikeli atıkların yasadışı ticareti, yasa dışı ve bildirilmeyen balıkçılık, yasadışı ağaç kesimi ve buna bağlı olarak çalıntı kereste ticareti çevresel suçlar kapsamındadır ve bu suçlar doğası gereği sınır aşan niteliktedir (UNODC, 2008, s. 1). Genellikle çevre suçları “mağdursuz” olarak algılanmaktadır. Ancak asıl mağdurlar “mağdurun” kendilerinin olduğunun farkında olmamaktadır. Bu suçların bireylere, ekonomilere, ekosistemlere ve dünyaya maliyetini ölçmek zordur. Zararlar, kısa veya uzun vadede görülebilirken, etkileri doğrudan veya dolaylı olabilmektedir (Skinnider, 2013, s. 1-5). Çevre suçu, bugün toplumları etkileyen, en az diğer suçlar kadar ciddidir (UNODC, 2008, s. 2).

Yeşil kriminoloji de çevre suçları gibi dolaylı etkileri

sebebi ile suç ve turizm ilişkisinde az sayıda çalışma ile desteklenir. Kriminolojinin bir alt alanı olarak 1990’lı yıllardan sonra gelişmeye başlayan yeşil kriminoloji (Lynch, 1990) çevre suçlarına geniş perspektiften bakmayı hedefler. Yeşil kriminoloji, çevre suçları ve daha geniş çevresel zararlarla disiplinler arası ve çok disiplinli bir etkileşim sağlar. Yeşil kriminoloji, çevresel zararları, ekolojik adaleti, çevreyi ve insan dışı doğayı etkileyen suçları içeren çevre yasaları ve suçluluk çalışmalarına geniş bir “yeşil” perspektif uygular (Nurse, 2017: 2).

İklim evrensel öneme sahiptir ve turistlerin karar vermesinde ve seyahat deneyiminde belirgin bir etkisi bulunmaktadır (Scotta & Lemieux, 2010, s. 151). Hava durumu ve iklim, turizm destinasyonları için kısa veya uzun vadeli rekabet edebilirliği ve sürdürülebilirliği çeşitli şekillerde (olumlu ya da olumsuz) etkileyen önemli unsurlardır. Mevsim dışı sıcaklıklar, kuraklık, sel veya ulaşım kesintilerine neden olan yağış değişikliği gibi hava değişkenliği, yalnızca turist memnuniyetini değil, aynı zamanda turizm altyapısını da etkilemektedir. Aşırı hava ve iklimle ilgili çevresel olayların, özellikle kıyı bölgeleri, dağlar veya yangına eğilimli ormanların destinasyon seçiminde tesiri büyüktür (Scott & Steiger, 2013, s. 305). İklim hem yararlanılması gereken hayati bir kaynağı hem de turizm endüstrisi ve turistler için riskler oluşturan önemli bir sınırlayıcı faktörü temsil eder. İklim ve turizm arasındaki arayüz çok yönlü ve karmaşık iken (Scotta & Lemieux, 2010, s. 146), iklim değişikliğine katkıda bulunan çevre suçları bu çok yönlülüğü ve karmaşıklığı arttırır. Bu bakımdan iklim değişimine sebep olabilecek çevre suçları, dolaylı ve doğrudan etkileri ile turizm ve suç ilişkisi için karmaşık bir araştırma konusunu içerir.

Ekoturizm, nispeten bozulmamış ve az ziyaret edilmiş, doğal güzele ve kültürel ve tarihi öneme sahip, doğal olanı anlamak ve takdir etmek amacıyla, tüketime yönelik olmayan, eğitici ve romantik bir turizm biçimidir. Bu nedenle ekoturizm, geleceğe yönelik kültürel ve çevresel kaynakların kontrollü kullanımı ve yönetimi yoluyla, doğal kaynakların müdahaleci olmayan bir şekilde kullanılmasını içeren, kaynakların tüketici olmayan bir şekilde sürekli korunmasına dayanmaktadır. Ekoturizm, doğal çevre, turistler ve yerel halkın bir arada yaşamasını ve etkileşimini

içerir ve turistler ile yerel halkın koruma çabalarına aktif katılımını teşvik eder. Ekoturizm aynı zamanda turistlere “hafif adım atmalarını, yalnızca fotoğraf çekmelerini ve ayak izi bırakmalarını” tavsiye eden, sade bir macera seyahatini içeren, küçük gruplu, “sosyal açıdan sorumlu turizm” olarak da tanımlanır (Sönmez ve diğerleri, 1999, s. 168-171). Bu doğrultuda doğal çevreyi tahrip edecek doğrudan ya da dolaylı her türlü suçlu davranış, hem doğal kaynakların korunması hem de ekoturizm için bir tehdit unsuru olacaktır.

Yasa Dışı Yaban Hayatı Ticareti

Yaban hayatı ekonomik büyüme için yüksek potansiyele sahiptir. Aynı zamanda küresel turizm endüstrisinin en hızlı büyüyen bölümlerinden birisidir ve az gelişmiş ülkelerin net bir karşılaştırmalı pazara sahip olduğu (ya da olabileceği) bir ihracat sektörüdür. Genellikle zengin doğal kaynak temellerinin bir sonucu olarak avantaj sağlarken yaban hayatı yönetiminin faydaları ulusal hesaplarda tam olarak değerlendirilememektedir (OECD, 2008, s.106). Flora ve fauna dünya genelindeki yerel topluluklar için önemli kaynaklardır ve özellikle gıda, yakıt, ilaç ve turizm kaynağı sağlamaktadır (Mackenzie, 2020b). Biyoçeşitliliğin zenginliği turistlerin destinasyon seçiminde başlıca faktörlerdendir. Kıyıları, dağlar, nehirler ve ormanlar dünyanın her yerindeki turistler için önemli çekim merkezleridir. Biyoçeşitlilik, farklı turizm türlerinde farklı roller oynar (UNWTO, 2010, s. 1). Ancak ekosistemlerin bağlantıları olan türlerin önemli bir bölümü yasa dışı yaban hayatı ticareti ile yok edilmektedir (Ceballos ve diğerleri, 2020, s. 13601).

Yasa dışı yaban hayatı ticaretinin neden olduğu zarar, hayvanlara, çevreye ve ekosistemlere verilen zarar açısından değerlendirilirken (Mackenzie, 2020b), bu suçlar diğer suçlarda olduğu gibi karmaşık sonuçlarla kendini gösterir. Yasa dışı yaban hayatı ticareti türlerin çeşitlerinin ve sayısının azalmasına yol açarken, biyoçeşitliliğin azalması insanların, bitki ve hayvan türlerinin bulaşıcı hastalıklara maruz kalma riskini arttırmaktadır (Keesing ve diğerleri, 2010, s. 647).

Yasa dışı yaban hayatı ticareti, yeşil kriminoloji kapsamında suçlar veya çevre suçları olarak adlandırılır ve “çevreye zarar veren ve doğal kaynakların

sömürülmesinden, zarar görmesinden, ticaretinden veya çalınmasından bireylere veya gruplara fayda sağlamayı amaçlayan yasa dışı faaliyetler” olarak tanımlanır (Mozer & Prost, 2023, s. 1). Yasa dışı yaban hayatı ticareti ulusal ve küresel güvenliği tehdit eden büyük bir suç alanı olarak kabul edilmektedir. Yaban hayatı suçlarının etkisinin büyük bir kısmı gelişmekte olan ülkelerde hissedilmekte, ekonomik kalkınmayı engellemekte ve barışı tehdit etmektedir. Diğer taraftan çok yönlü ve karmaşık doğası, olumsuz sosyo-ekonomik ve güvenlik etkilerine yol açmaktadır (Sosnowski ve diğerleri, 2022; Wyatt ve diğerleri, 2020, s. 350). Ayrıca yeşil kriminoloji sayesinde yasa dışı yaban hayatı ticareti bir çevre suçu ve aynı zamanda organize bir suç olarak görülmektedir (Mackenzie ve diğerleri, 2020, s. 422)

Biyojik çeşitliliğin ve uluslararası turist sayısının yüksek olduğu ülkelerde, turizm ile uluslararası yaban hayatı ticareti arasında açık bağlantılar bulunmaktadır. Açık düzenlemelerin ve mevcut politikaların uygulanmaması durumunda turistler, hediyelik eşya olarak satın alınanlar da dahil olmak üzere, istemeden de olsa, çevre üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilmektedir (Chavez ve diğerleri, 2024, s. 64).

Yasa Dışı Kültür Varlıkları Ticareti

Sürdürülebilir bir turizm endüstrisine ulaşmak için miras kaynaklarının gelecek için korunmasını geliştirmek gereklidir (Brodie, 2006, s. 61). Kültürel mirasın ekonomik, çevresel ve sosyal değerleri konusunda önemli çalışmalar gerçekleştirilirken, kültür varlıklarının yağmalanması ve yasa dışı ticareti konusunda, potansiyel tehditleri belirleyebilmek için sınırlı bir çalışma görülür (Loureiro ve diğerleri, 2022, s. 1). Oysa, Dünya arkeolojik mirası, uluslararası pazarda satışa sunulmak amacıyla yapılan yasa dışı ve yıkıcı kazılar nedeniyle ciddi bir tehdit altındadır (Brodie & Renfrew, 2005, s. 343). Bir destinasyondaki kültürel miras, turizm için doğrudan bir talep unsurunu oluştururken yasa dışı kültür varlıkları ticareti suçu, suç ve turizm ilişkisi araştırmalarında yeterince yer bulmaz.

Turistlerin destinasyon seçimlerinde, somut kültürel miras, o ülkeye bağlılığı arttıran önemli bir faktördür. Dolayısı ile zengin kültürel mirasa sahip olan yerler, en fazla sayıda turisti çeken destinasyon olma özelliğini göstermektedir.

Somut kültürel miras, bir şehri ziyaretçiler için daha çekici hale getirebilecek bir faktör haline gelirken (Hernández-Rojas ve diğerleri, 2021) sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmede de büyük öneme sahiptir. Kültürel miras yalnızca kültürel kazanım açısından değil aynı zamanda, istihdam ve gelir artışı açısından da yerel ve ulusal ekonomiye katkı sağlamaktadır (Bowitz & Ibenholt, 2009, s. 1). Mackenzie (2020a) ülkelerin somut kültürel mirasını, benzetme yoluyla, doğal kaynak olarak değerlendirir ve bununla ilgili suçları yeşil kriminoloji kapsamında ele alır. Sebebi ise bu mirasın, yüzlerce yıl önce üretilmiş antik tapınaklar, heykeller ve diğer sanat eserlerinden oluşmasıdır. Yağmalanan kültürel miras alanlarının sadece insan yapımı nesnelerin depoları olarak görmek yerine, doğanın bir parçası olarak kabul edilmesi yeşil kriminoloji ile ilişkilendirilmesinde önemli bir faktördür. Kültür varlıklarını kanunlara aykırı bir şekilde aramak ciddi çevresel sorunlara yol açabilmektedir. (Mackenzie ve diğerleri, 2020, s. 421). Nitekim kültür varlıklarını yasa dışı aramak için kullanılan ağır makinelerin bitki örtüsüne hasar verdiği bilinmektedir (Yates, 2014, s. 26).

Yasa dışı ticaret ekonomi politiğin ve uluslararası ticaretin önemli bir unsurudur. Ne yazık ki, yasa dışı faaliyetlere ilişkin verilerin doğası gereği elde edilmesi zor olduğundan, bu ticaretin dinamikleri hakkında çok az sistematik bilgi bulunmaktadır (Fisman & Wei, 2009, s. 83). Bir doğal kaynak olarak nitelendirilebilecek olan somut kültürel mirasın yasa dışı ticareti kaynak ülke için önemli oranda turizm ve ekonomik kayıpları beraberinde getirmektedir. Somut kültürel mirasın yasa dışı olarak ele geçirilmesinde tarihsel, kültürel ve doğal çevreye ağır tahribat verilirken, kültürel mirasın sergilenmesi yolu ile elde edilecek gelirden de mahrum kalınmış olunmaktadır. Kültürel mirasın yasa dışı ticareti sadece ev sahibi ülkenin değil, toplumların ortak kimliği olması sebebi ile tüm dünyanın sorunu olarak görülmektedir.

SONUÇ

İnsanlar tüm eylemlerinde fayda elde etmeyi ve acıdan kaçınmayı amaçlar. Bireysel faydaların her biri sonuçta toplumun toplam mutluluğuna katkıda bulunur. Bu doğrultuda insanların rasyonel olarak, “en yüksek mutluluğa” ulaşacak kararlar vermeleri toplumsal refah

açısından önem kazanır. Sosyal ve ekonomik eylemlerde karar verme karmaşık bir bilişsel süreç sonunda gerçekleşir. Turistlerin ziyaret edecekleri destinasyonları seçimlerine birçok etken katkıda bulunur. Bu etkenlerden birisi de suç oranları ve buna bağlı güvenlik algısıdır. Suç, sadece turistlerin değil, ev sahibi toplumun da toplam mutluluğunu azaltırken önemli bir maliyet unsurunu da beraberinde getirir. Suçun doğrudan ya da dolaylı yapısı diğer taraftan suç ile ilgili istatistiklerin kısıtlı olması ekonomik analizlerin yapılmasını zorlaştırır ve maliyetin tam olarak hesaplanması mümkün olamaz. Bu bakımdan suç önlemeye yönelik geliştirilen politikalar ve yasalar gerek turistlerin gerekse yerli halkın mağduriyetinin meydana gelme olasılığını önemli ölçüde azaltacak, toplumların toplam mutluluğuna katkı sağlayacaktır.

Suçun turizm üzerinde etkisi ve turizmin suç üzerindeki etkisi, turizm ve suç ilişkisini çok boyutlu olarak değerlendirilmesini gerektirir. Özellikle, suçla ilgili tüm araştırmalarda olduğu gibi, nicel ve nitel çalışmalarda sınırlılıklar ve zorluklar, suçu önlemeye yönelik politikaların gelişimini daha önemli hale getirir. Diğer taraftan, suçun karmaşık yapısı doğası sebebiyle, suç ve turizm ilişkisine yönelik araştırmalar daha çok multidisipliner ve disiplinler arası çalışmalarda desteklenmelidir.

Suç ve turizm ilişkisi konulu çalışmalarda çoğunluk, suçun turizm üzerindeki etkisine odaklanır ve çalışmalar belirli bölge ile sınırlandırılır. Bu konuda yapılacak yeni araştırmalar suç teorilerini de kapsayacak şekilde genişletilebilir.

Çevre suçlarının turizm sektörü üzerindeki etkisi literatürde, diğer suç türlerine göre, düşük görünürlüğe sahiptir. Özellikle sürdürülebilir turizm için olumsuz ve dolaylı etkiye sahip çevre suçlarının (yasa dışı yaban hayatı ticareti, yasa dışı kültür varlıkları ticareti gibi) ekonomiler ve turizm için sosyal, kültürel ve ekonomik kayıplarını hesaplamak zordur. Bu bakımdan yine öncelikle, suç önleyici politikaları geliştirmeye yönelik çalışmalar önem kazanır.

Kriminolojinin alt alanı olan ve çevre suçlarını daha geniş bir perspektiften araştıran yeşil kriminolojinin de turizm ile ilişkisi, daha fazla çalışmayı gerektirmektedir.

KAYNAKLAR

- Altındağ, D. (2014). Crime and international tourism. *Journal of Labor Research*, 35(1), 1-14. <https://doi.org/10.1007/s12122-014-9174-8>
- Baker, D. & Stockton, S. (2014). Tourism and crime in America: A preliminary assessment of the relationship between the number of tourists and crime, Two major American tourist cities. *International Journal of Safety and Security in Tourism*. 1, 1-25. <https://www.semanticscholar.org/paper/Tourism-and-crime-in-America%3A-a-preliminary-of-the-Baker-Stockton/d14b93e9b489cdcef3715553b2b730f9490add50>
- Barclay, E., Mawby, R. I. & Jones, C. (2014). Tourism, leisure, and crime. *Oxford Handbook Topics in Criminology and Criminal Justice*. edn, Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199935383.013.009>
- Barker, M., Page, S. J. & Meyer, D. (2002). Modeling tourism crime: The 2000 America's Cup. *Annals of Tourism Research*, 29 (3), 762-782. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(01\)00079-2](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00079-2).
- Beccaria, C. (2016). *Suçlar ve cezalar hakkında* (Çev.: S. Selçuk), İmge Kitabevi (Orijinal çalışma 1764).
- Bechara, A. & Damasio, A. R. (2005). The somatic marker hypothesis: A neural theory of economic decision making. *Games and Economic Behavior*, 52 (2), 336-372. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.geb.2004.06.010>.
- Becker, G. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of Political Economy*, 76 (2), 169-217. <http://www.jstor.org/stable/1830482>
- Bentham, J. (2021), *Yasamanın ilkeleri* (Çev.: B. Asal), On İki Levha Yayıncılık, (Orijinal çalışma 1789).
- Biagi, B., Brandano, M. G. & Detotto, C. (2012). The effect of tourism on crime in Italy: A Dynamic panel approach. *Economics E-Journal*, 6 (1), 2012-25. <http://dx.doi.org/10.5018/economics-ejournal.ja.2012-25>.
- Boakye, K. A. (2012). Tourists' views on safety and vulnerability. A study of some selected towns in Ghana. *Tourism Management*, 33(2), 327-333. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.03.013>
- Bowitz, E. & Ibenholt, K. (2009). Economic impacts of cultural heritage – Research and Perspectives. *Journal of Cultural Heritage*, 10 (1), 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2008.09.002>
- Brás, M. (2015, 25 June). Tourism and crime – Why tourists become victims. *Security & Tourism: Local Policies and Practices Conference at the Maison de L'Europe – European Union, Paris*. <https://www.safecomunitiesportugal.com/wp-content/uploads/2021/01/Tourism-Crime-Paper-by-Maria-Bras-Professor-University-of-the-Algarve2.pdf>
- Brodie, N. & Renfrew, C. (2005). Looting and the world's archaeological heritage: the inadequate response. *Annual Review of Anthropology* 34(1), 343-61. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.34.081804.120551>
- Brodie, N. (2006). An archaeologist's view of the trade in unprovenanced antiquities. In: Hoffman, B. (ed.) *Art and Cultural Heritage: Law, Policy, and Practice*. Cambridge University Press: Cambridge, pp. 52-63. <https://traffickingculture.org/app/uploads/2012/07/Brodie-2006-archaeologists-view.pdf>
- Brunt, P. & Hambly, Z. (1999). Tourism and Crime: A Research Agenda. *Crime Prevention and Community Safety*, 1, 25-36. <https://doi.org/10.1057/palgrave.cpcs.8140013>
- Carballo, R. R., León, C. J. & Carballo, M. M. (2021). The impact of terrorist attacks in cities on the relationship between tourists' risk perception, destination image and behavioural intentions. *Cities*, 119 (1), 103382. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103382>.
- Ceballos, G., Ehrlich, P. R. & Raven, P. H. (2020). Vertebrates on the brink as indicators of biological annihilation and the sixth mass extinction. *PNA* 117(24), 13596-13602. <https://doi.org/10.1073/pnas.1922686117>
- Chavez, J., Payuse, I. N. A. D., Kuntayuni, Campera, M. & Nijman, V. (2024). Tourism, international wildlife trade and the (in)effectiveness of CITES. *Environmental Conservation*. 51 (1), 64-70. doi:10.1017/S0376892923000292
- Chen, J. V., Htaik, S., Hiele, T. McB. & Chen, C. (2017)

- Investigating International Tourists' Intention to Re-visit Myanmar Based on Need Gratification, Flow Experience and Perceived Risk, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 18:1, 25-44. <https://doi.org/10.1080/1528008X.2015.1133367>
- Chiu, S. & Lin, S. (2011). Study on risk perceptions of international tourists in India. *African Journal of Business Management*, 5(7), 2742-2752. <https://doi.org/10.5897/AJBM10.1099>.
- Cohen, L. E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44 (4), 588-608. <http://www.jstor.org/stable/2094589>
- Crotts, J. C. (1996). Theoretical perspectives on tourist criminal victimisation. *The Journal of Tourism Studies*, 7 (1), https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/problems/crimes_against_tourists/PDFs/Crotts_1996.pdf
- Çetin, M., Sekreter, M. & Mert, M. (2023). The effect of price and security on tourism demand: Panel quantile regression approach. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*, 11(2), 256-276. <https://doi.org/10.30519/ahtr.1204246>
- Durkheim, E. (1938). *The rules of sociological method* (S. Lukes, Ed.). University of Chicago Press. <https://psycnet.apa.org/record/1938-15037-000>
- Eck, J. (2005). Crime hot spots: What they are, why we have them, and how to map them. Chapter 1, *Mapping Crime: Understanding Hot Spots*. J. E. Eck, S. Chainey, J. G. Cameron, M. Leitner, and R. E. Wilson. *Mapping crime: understanding hot spots*. Research report. National Institute of Justice, US. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/209393.pdf>
- Fisman, R. & Wei, S. J. (2009). The Smuggling of Art, and the Art of Smuggling: Uncovering the Illicit Trade in Cultural Property and Antiques. *American Economic Journal: Applied Economics*, 1(3), 82-96. <http://www.jstor.org/stable/25760172>
- Fujii, E.T. & Mak, J. (1979). The impact of alternative regional development strategies on crime rates: Tourism vs. agriculture in Hawaii. *Annals of Regional Science*, 13, 42-56. <https://doi.org/10.1007/BF01287746>
- Fujii, E. T. & Mak, J. (1980). Tourism and crime: Implications for regional development policy. *Regional Studies*, 14 (1), 27-36. <https://doi.org/10.1080/09595238000185031>
- Garg, A. (2015). Travel Risks vs Tourist Decision Making: A Tourist Perspective. *International Journal of Hospitality & Tourism Systems*, 8, 1-9. <http://dx.doi.org/10.21863/ijhts/2015.8.1.004>
- George, R. (2010). Visitor perceptions of crime-safety and attitudes towards risk: The Case of table mountain National Park, Cape Town. *Tourism Management*, 31(6), 806-815. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.08.011>.
- Giusti, G. & Raya, J. M. (2019). The effect of crime perception and information format on tourists' willingness/intention to travel. *Journal of Destination Marketing & Management*, 11, 101-107, <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.10.003>
- Hernández-Rojas, R.D., del Río, J.A.J., Fernández, A.I. & Vergara-Romero, A. (2021). The cultural and heritage tourist, SEM Analysis: The case of The Citadel of the Catholic King. *Heritage Science*, 9 (52), 1-19. <https://doi.org/10.1186/s40494-021-00525-0>
- Hobbes, T. (1992). *Leviathan* (Çev. S. Lim). Yap Kredi Yayınları (Orijinal çalışma 1651).
- Holcomb, J. & Pizam, A. (2006). Do incidents of theft at tourist destinations have a negative effect on tourists' decisions to travel to affected destinations?. in *Tourism, Security and Safety From Theory to Practice*. pp 105-124. Elsevier Inc. <https://doi.org/10.1016/B978-0-7506-7898-8.50011-4>
- Hume, D. (2010). *An Enquiry concerning the principles of moral*. The Project Gutenberg EBooks (1777). https://econfaculty.gmu.edu/klein/Assets/Hume_Morals.pdf
- Johnny, L. & Jordan, L. A. (2007). Tourism and crime in the Caribbean: A case study of St Lucia. *Annals of Leisure Research*, 10(3-4), 475-497. <https://doi.org/10.1080/11745398.2007.9686777>
- Kahneman, D. (2022). *Hızlı ve yavaş düşünme* (Çev.: O. Ç. Deniztekin, F. N. Deniztekin), Varlık Yayınları.
- Keesing, F., Belden L. K., Daszak, P., Dobson, A., Harvell, C. D., Holt, R. D., Hudson, P., Jolles, A., Jones,

- K.E., Mitchell, C.E., Myers, S.S., Bogich, T. & Ostfeld, R. S. (2010), Impacts of biodiversity on the emergence and transmission of infectious diseases. *Nature*, 468, 647-652. <https://doi.org/10.1038/nature09575>
- Khalil, S., Kakar, M. K., Waliullah, & Malik, A. (2007). Role of tourism in economic growth: Empirical evidence from Pakistan Economy [with Comments]. *The Pakistan Development Review*, 46(4), 985–995. <http://www.jstor.org/stable/41261208>
- Kitteringham, G. (2010). Chapter 13 - Environmental crime control. *The Professional Protection Officer*, Ed. IFPO, pp 151-160, <https://doi.org/10.1016/B978-1-85617-746-7.00013-4>.
- Komilova, N. Kh., Usmonov, M. R., Safarova, N., Matchanova, A. & Murtazaeva, G. (2021). Tourist Destination as an Object of Research of Social and Economic Geography. *Journal of Educational Psychology* 58, 2058–67. <https://doi.org/10.17762/pae.v58i1.1082>
- Kyriakaki, A., Stavrinoudis, T. & Daskalopoulou, G. (2020). Investigating the Key Factors Influencing the International Tourists' Decision-Making on Choosing a Destination. In: Katsoni, V., Spyriadis, T. (eds) *Cultural and Tourism Innovation in the Digital Era. Springer Proceedings in Business and Economics*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36342-0_27
- Larsen, S., Brun, W. & Øgaard, T. (2009). What tourists worry about: Construction of a scale measuring tourist worries. *Tourism Management*, 30(2), 260–265. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.06.004>
- Lee, D. & Wang, X.-J. (2009). Chapter 31 - Mechanisms for stochastic decision making in the primate frontal cortex: Single-neuron recording and Circuit Modeling, Editor(s): Paul W. Glimcher, Colin F. Camerer, Ernst Fehr, Russell A. Poldrack, *Neuroeconomics*, Academic Press, pp 481-50. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-374176-9.00031-2>
- Lee, J.-J. & Lee, Y.-M. & Huang, S.-J. (2018). Dynamic relationships among tourist arrivals, crime rate, and macroeconomic variables in Taiwan. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 23(1), 1-11. <https://doi.org/10.1080/10941665.2018.1500380>
- Lepp, A. & Gibson, H. (2003). Tourist roles, perceived risk and international tourism. *Annals of Tourism Research*, 30(3). 606-624. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(03\)00024-0](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(03)00024-0)
- Lisowska-Kierepka, A. (2017). Crime in tourism destinations: Research review. *Tourism*. 27(1), 31-39. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.27.1.12>
- Loewenstein, G., Rick, S. & Cohen, J. D. (2008). Neuroeconomics. *Annual Review of Psychology*. 2008(59), 647-672. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1146/annurev.psych.59.103006.093710>
- Loureiro, S. M. C., Al-Ansi, A., Ryu, H. B., Ariza-Montes, A. & Han, H. (2022). Culture, heritage looting, and tourism: A text mining review approach. *Frontiers in Psychology*, 8 (13), 944250, 1-10. doi: 10.3389/fpsyg.2022.944250.C9393580.
- Lynch, M. J. (1990). The greening of criminology: A perspective on the 1990s. *The Critical Criminologist*, 2(3), 1-12. <https://doi.org/10.4324/9781315093390-7>
- Mackenzie, S. (2020a). Antiquities trafficking. In (1st ed.), *Transnational Criminology: Trafficking and Global Criminal Markets*, pp. 105-120. Bristol University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv17hm7xv>
- Mackenzie, S. (2020b). Wildlife trafficking. In *Transnational Criminology: Trafficking and Global Criminal Markets*, pp. 55-70. Bristol University Press. <https://doi.org/10.46692/9781529203851>
- Mackenzie, S., Hübschle, A. & Yates, D. (2020). Global trade in stolen culture and nature as neocolonial hegemony. Ed. J. Blaustein, K. Fitz-Gibbon, N.W. Pino, and R. White. *The Emerald Handbook of Crime, Justice and Sustainable Development*, Emerald Publishing Limited, Bingley, pp. 419-436. <https://doi.org/10.1108/978-1-78769-355-520201023>
- Mataković, H., Mataković, I. C. (2019). The impact of crime on security in tourism. *Security and Defence Quarterly*, 27(5), 1-20. <https://doi.org/10.35467/sdq/115539>
- Matakovic, H. (2020). Seasonality of crime in Croatia: A relationship with tourism. *Tourism*. 68(2), 195-206. <https://doi.org/10.37741/t.68.2.7>

- McCabe, S., Li, C. S. & Chen, Z. (2016). Time for a radical reappraisal of tourist decision making? Toward a new conceptual model. *Journal of Travel Research*, 55(1), 3–15. <https://doi.org/10.1177/0047287515592973>
- McPheters, L. R. & Stronge, W. B. (1974). Crime as an environmental externality of tourism: Miami, Florida. *Land Economics*, 50(3), 288-292. <https://doi.org/10.2307/3145040>
- Moore, K. & Berno, T. (1995). Relationships between crime and tourism. *Visions in Leisure and Business*, 14(3), Article 2. <https://scholarworks.bgsu.edu/visions/vol14/iss3/2/>
- Mozer, A. & Prost, S. (2023). An introduction to illegal wildlife trade and its effects on biodiversity and society, *Forensic Science International: Animals and Environments*, 3, 100064, 1-12 <https://doi.org/10.1016/j.fsiae.2023.100064>.
- Nurse, A. (2017). Green criminology: Shining a critical lens on environmental harm. *Palgrave Commun* 3(10), 1-4. <https://doi.org/10.1057/s41599-017-0007-2>
- OECD (2008). Part II Chapter 8, *Natural Resources and Pro-Poor Growth: The Economics and Politics*. Wildlife and Nature-Based Tourism for Pro-Poor Growth ISBN 978-92-64-04182-0 <https://doi.org/10.1787/9789264060258-10-en>
- Pizam, A. & Mansfeld, Y. (2006). Chapter 1 - Toward a Theory of Tourism Security, Ed. Y. Mansfeld, A. Pizam, In *The Management of Hospitality and Tourism Enterprises, Tourism, Security and Safety*, Butterworth-Heinemann, pp 1-27, ISBN 9780750678988, <https://doi.org/10.1016/B978-0-7506-7898-8.50004-7>.
- Renzetti, C. M. (2008). *Criminal behavior*, Theories of. Ed. Lester R. Kurtz, *Encyclopedia of Violence, Peace, & Conflict* (Third Edition). 1, 12-21. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-820195-4.00208-9>.
- Scott, D. & Steiger, R. (2013). Vulnerability of the Ski Industry. *Climate Vulnerability: Understanding and Addressing Threats to Essential Resources*. 4, 305-313. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-384703-4.00440-8>
- Scott, D. & Lemieux, C. (2010). Weather and climate information for tourism. *Procedia Environmental Sciences*, 1(1), 146–183. <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2010.09.011>
- Sirakaya, E. & Woodside, A. G. (2005). Building and testing theories of decision making by travellers. *Tourism Management*, 26 (6), 815-832. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.05.004>.
- Skinnder, E. (2013). Effect, issues and challenges for victims of crimes that have a significant impact on the environment. *International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy*, Canadian Electronic Library. <https://policycommons.net/artifacts/1182717/effect-issues-and-challenges-for-victims-of-crimes-that-have-a-significant-impact-on-the-environment/1735847/>
- Sönmez, S. F. & Graefe, A. R. (1998). Determining future travel behavior from past travel experience and perceptions of risk and safety. *Journal of Travel Research*, 37(2), 171–177. <https://doi.org/10.1177/004728759803700209>
- Sosnowski, M., Kim, Y., Petrossian, G. & Asner, M. (2022). Profiling Wildlife Crimes Prosecuted Federally by the United States. *Frontiers in Conservation Science*. 2:811516, 1-15. <https://doi.org/10.3389/fcosc.2021.811516>
- Sönmez, S. F., Apostolopoulos, Y. & Tarlow, P. (1999). Tourism in crisis: Managing the effects of terrorism. *Journal of Travel Research*, 38(1), 13–18. <https://doi.org/10.1177/004728759903800104>
- Suksonghong, K., & Goh, K. L. (2023). Dynamic prolonged effects of crime on tourism demand for Thailand National Parks. *Cogent Social Sciences*, 9(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2236360>
- Şimşek, E. K. (2022). Destinasyon ve memnuniyet: Vosviewer programı ile 2018 ile 2022 yılları arasındaki yayınların bibliyometrik bir analizi. Ed. F. Uslu, A. Şengöz, *Sosyal Bilimlerde İnterdisipliner Çalışmalar*, 97-110, Palet Yayınları.
- UNESCO (2016). World Heritage and Tourism in a Changing Climate. <https://whc.unesco.org/en/tourism-climate-change/>
- UNODC (2008). Environmental crime a threat to our future. Ed. M. Rice, This report was written by D. Banks,

C. Davies, J. Gosling, J. Newman, M. Rice, J. Wadley and F. Walravens. https://www.unodc.org/documents/NGO/EIA_Ecocrime_report_0908_final_draft_low.pdf

UNWTO (2010). Tourism and Biodiversity Achieving Common Goals Towards Sustainability. Madrid, Spain. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284413713>

Wattanacharoensil, W. & La-ornual, D. (2019). A systematic review of cognitive biases in tourist decisions. *Tourism Management*, 75, 353-369. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.06.006>

World Travel & Tourism Council (2023). Economic Impact Research. <https://wttc.org/research/economic-impact>

Wyatt, T., van Uhm, D. & Nurse, A. (2020). Differentiating criminal networks in the illegal wildlife trade: organized, corporate and disorganized crime. *Trends in Organized Crime*, 23, 350–366. <https://doi.org/10.1007/s12117-020-09385-9>

Yates, D. (2014). Displacement, deforestation and drugs: Antiquities trafficking and the narcotics support economies of Guatemala. In J. Kila, & M. Balcells (Eds.), *Cultural Property Crimes: An Overview and Analysis on Contemporary Perspectives and Trends*, 23-36. Leiden: Brill.